

Розвиток американських дослідницьких університетів та їх конкурентні переваги

Денис Ільницький

Кандидат економічних наук, доцент
кафедри міжнародної економіки
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

Цілий ряд університетів України нещодавно отримали статус дослідницького університету. При цьому урядом визначені 28 критеріїв діяльності університету, за якими надається та підтверджується цей статус. Розглянемо досвід та показники, що використовуються для порівняння дослідницьких університетів у США.

Центр оцінювання результативності університетів (The Center for Measuring University Performance) функціонує при Державному університеті штату Арізона, США. Протягом більш ніж десяти років співробітниками Центру розроблялася ціла низка методів для визначення та підвищення продуктивності університетів. Ефективність цих методів оцінки привертає значну увагу як з боку уряду, так і різних університетів США та світу. Вони, як універсальні, можуть бути застосовані до будь-якого дослідницького університету.

У щорічній доповіді Центру «Найкращі американські дослідницькі університети» (The Top

American Research Universities)¹ пропонується аналіз і дані, важливі для розуміння продуктивності досліджень американських університетів. Центр класифікує університети на групи за дев'ятьма характеристиками.

Очевидно, що коло показників, за якими можна оцінювати та порівнювати результати діяльності дослідницьких університетів, може бути досить широким, але експерти Центру зупинились на тих, що найбільш об'єктивно допомагають у цій справі. Показники, за якими відбувався відбір до найкращих американських дослідницьких університетів, включають:

- загальні обсяги витрат на дослідження;
- обсяги федерального (державного) фінансування досліджень;
- обсяги накопичених активів;
- щорічні обсяги надходжень від пожертвувань;
- кількість членів національної академії наук;
- кількість нагород, отриманих працівниками;
- кількість підготовлених науковців²;
- кількість призначених на дослідницькі посади (Post Doc³);
- вступний бал студентів.

До звіту включені установи, які повідомили про отримання федеральних (державних) коштів на дослідження в розмірі не менше 40 мільйонів дол. США на рік (до 2008 року — 20 млн дол. США), що використовується як єдиний критерій для включення до переліку. Загалом звіт спирається на дані про 600 найкращих американських дослідницьких університетів. Відзначимо також

¹ Офіційний сайт центру <http://mur.asu.edu/>. Для підготовки статті використано матеріали доповідей (звітів) за відповідні роки.

² Фактично, кількість присвоєних ступенів PhD, що можна було б у сукупності прирівняти до вітчизняних докторів та кандидатів наук.

³ Post Doc — це дослідницька посада (або стажування) для молодих учених, які, як правило, мають ступінь PhD, на якій науковець займається проведенням подальших (в основному більш прикладних та більш комерційно спрямованих) досліджень у певній галузі, що переважно є продовженням його основної теми, за дослідження якої було надано ступінь PhD.

той факт, що дані, на які спиралися автори звітів за 2008 та 2009 роки, отримувалися за станом на 2006 та 2007 роки відповідно.

У звіті за 2009 рік серед топ американських дослідницьких університетів (до найкращих 25 за 9 різними показниками потрапила 51 установа) 27 приватних та 24 державних університети. У звіті за 2008 рік серед найкращих американських дослідницьких університетів (до найпродуктивніших 25 потрапили 54 установи) 28 приватних та 24 державних університети, що скоріше за все свідчить про незначну залежність результативності університету від форми його власності.

Як бачимо, до переліку найкращих 25 дослідницьких університетів у 2009 році включена лише 51 установа, у 2008 році — 54, які увійшли до 25-ти хоча б за одним із критеріїв. Обсяги витрат на дослідження в кожному з університетів коливаються у досить суттєвих межах — від 69,7 млн дол. США до 1,55 млрд дол. США у 2009 році та від 44,3 млн дол. США до 1,5 млрд дол. США у 2008 році. Досить важливим є той факт, що частка державних витрат на фінансування досліджень в університетах також коливається в межах від 37,1 до 93,3 % та була відносно сталою за ці два періоди. Це також свідчить про те, що певні університети значною мірою спираються на приватні джерела фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також самостійно вкладають кошти.

В окремих випадках у десятки та навіть сотні разів різняться обсяги накопичених університетами активів, що певною мірою також є передумовою їх лідерства. Обсяги накопичених активів коливаються від 115 млн дол. США в останнього з 25 університетів рейтингу до 36,5 млрд дол. США у Гарварду, що дещо більше, ніж у попередній період (від 190 млн дол. США до 34,6 млрд дол. США знов у Гарварду). Не так сильно, але також зі значною розбіжністю університети відрізняються за кількістю членів національної академії наук — від двох до 327 осіб (від двох до 284 осіб у 2008 році), за кількістю нагород, що були отримані працівниками, — від 4 до 112 (від однієї до 78 у 2008 році) (табл. 1).

За кількістю підготовлених науковців також бачимо досить контрастну картину. Кількість підготовлених науковців коливається від декількох осіб (університет займається медичними дослідженнями) до 873, що дещо менше, ніж у попередньому році — 903 особи. Привертає увагу розподіл кількості призначених на дослідницькі посади — від 119 до 4760 осіб, що засвідчило річне зростання (від 101 до 4286 осіб у 2008 році), котре значно перевищує кількість науковців та, скоріше за все, свідчить про те,

що основні дослідження виконуються саме цією категорією працівників університетів.

Про значну конкурентну боротьбу між університетами свідчить також той факт, що практично відсутні одноосібні лідери за більшістю з показників. Так, частка кожного з університетів у загальному обсязі досліджень коливається в незначних межах (від 0,3 до 3 %, винятком є Університет Джона Хопкінса — 6 %, що є лідером за рахунок федеральних інвестицій) та свідчить скоріше про спеціалізацію кожного з університетів, а не їх жорстку конкурентну боротьбу.

Вважаємо за доцільне також назвати лідерів 2009 року за окремими категоріями (більш детальні дані щодо показників кожного з 20 найкращих дослідницьких університетів подано у таблиці):

- обсяги загальних витрат на дослідження — Університет Джона Хопкінса — 1,55 млрд дол. США;

- обсяги федерального (державного) фінансування досліджень — Університет Джона Хопкінса — 1,55 млрд дол. США;

- обсяги власних витрат на дослідження — Університет штату Огайо Кодумбус — 406 млн дол. США;

- обсяги накопичених активів — Університет Гарвард — 36,5 млрд дол. США;

- обсяги надходжень від пожертвувань — Університет Стенфорда — 785 млн дол. США;

- кількість членів національної академії наук — Університет Гарвард — 327 осіб;

- кількість нагород, отриманих працівниками — Університет Гарвард — 112;

- кількість призначених на дослідницькі посади — Університет Гарвард — 4760 осіб;

- кількість підготовлених науковців — Університет Каліфорнії Берклі — 873 особи;

- вступний бал студентів — Каліфорнійський технологічний інститут.

Підсумовуючи, констатуємо той факт, що університети США активно працюють та конкурують у сфері проведення досліджень (наукових та прикладних), результати яких є запорукою ефективної роботи органів державної влади та корпорацій США, конкурентоспроможність яких відома в усьому світі.

Відзначимо також і те, що за низкою інших рейтингів названі вище дослідницькі університети США, як правило, займають лідируючі позиції, хоча й не завжди. Так, за версією *Рейтингу світових університетів 2010 року*¹,

¹ Рейтинг світових університетів Таймс Хайер Ед'юкейшн (Times Higher Education World University Rankings) пропонується компанією ТСА Ед'юкейшн Лтд., що входить до групи компаній Томсон Рейтерс (Thomson Reuters). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/>

THOMSON REUTERS

GLOBAL INSTITUTIONAL PROFILES PROJECT DATA COLLECTION PORTAL

Printing information for: Kyiv National Economic University

Currency is represented in UAH

INSTITUTIONAL & CONTACT INFORMATION

Objective

This information will be maintained in your profile and will be used for interested parties to contact your institution through formal channels.

Official institute name *

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Institutional name variants

Kyiv National Economic University; KNEU; Kyiv State Economic Univ

Institution's public email address *

ilnysky@kneu.edu.ua

Institution's postal address *

pr. Peremory 54/1,
Kyiv,
Ukraine,
03680

CONTACTS

Docent Dennis Ilnitsky

Principal academic or administrative officer for Research
office 409, pr. Peremory 54A, Kyiv, Ukraine, 03680
ilnysky@kneu.edu.ua
380444565847

Director of the Higher Education Institute at KNEU Larysa Antonuk

Principal academic or administrative officer for Commercialization
office 220, pr. Peremory 54/1, Kyiv, Ukraine, 03680
antonuk@kneu.kiev.ua
38044 3716208, 3716107, 4566358

Rector Anatoly Pavlenko

President/CEO (e.g. Provost, Vice-chancellor, Rector)
pr. Peremory 54/1, Kyiv, Ukraine, 03680
rector@kneu.kiev.ua
380444563162

Профіль КНЕУ на сайті THE

до переліку 200 найкращих увійшли лише 18 із 20 найкращих американських дослідницьких університетів. При цьому лідер серед дослідницьких — Колумбійський Університет посів лише 18 позицію, а на першу сходинку потрапив Університет Гарварда. До першої двадцятки Рейтингу 2010 року крім американських (з них лише 9 університетів, що були серед кращих дослідницьких) потрапили також 3 університети з Великобританії (Університети Оксфорда і Кембриджа та Імперський коледж Лондона) та по одному з Канади (Університет Торонто) і Швейцарії (Швейцарський федеральний інститут технологій Цюриха).

У цьому зв'язку варто зазначити, що КНЕУ імені Вадима Гетьмана за ініціативи Інституту вищої освіти в травні цього року також подав свої дані для участі в цьому рейтингу (Times Higher Education). А на відповідному порталі THE уже створено профайл нашого університету з основною інформацією про нього.

У новому звіті «Найкращі американські дослідницькі університети» за 2010 рік, який було опубліковано у травні поточного року в рейтингу відбулися досить важливі зміни, хоча методологія залишилася тією ж. Так, до складу найкращих 50 дослідницьких університетів те-

пер входить на 10 вищих навчальних закладів менше, ніж у попередньому році, коли їх було 86. Хоча серед першої десятки рейтингу змін не відбулося, але Гарвардський університет поступився Університету Пенсільванії, зайнявши п'яте місце. Серед 25 найкращих дослідницьких університетів США найбільше підвищили свої конкурентні позиції Університет Нью-Йорку (який піднявся на 15 рейтингових позицій), Технологічний інститут Джорджії (на 16 позицій), університет Колорадо Боулдер (на 18 позицій), Аризонський державний університет (піднявся аж на 28 рейтингових позицій), Університет Алабами Бірмінгем (на 17 позицій). При цьому найбільше зменшив свої конкурентні переваги Університет Браун, що посів 47 місце, втративши 10 позицій.

Окремо слід відзначити, що до складу 25 найкращих вперше потрапив, обігнавши когорту 26-50 найкращих, Університет Туфтс, який піднявся у рейтингу передусім за рахунок високих прохідних балів для нових студентів та за значний обсяг накопичених активів. Університет штату Мічиган, експерти якого і розробляють цей рейтинг, зайняв першу сходинку серед 26-50 найкращих дослідницьких університетів США у звіті за 2010 рік.

Таблиця 1

НАЙКРАЩІ АМЕРИКАНСЬКІ ДОСЛІДНИЦЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ

№	Форма власності	НАЙМЕНУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТУ	Обсяги витрат на дослідження, тис. дол. США	Обсяги федеральних (державних) витрат на дослідження, тис. дол. США	Обсяги накопичених патентів, тис. дол. США	Щорічні надходження, покриття, тис. дол. США	Кількість членів національної академії наук	Кількість науковців, отриманих призами	Кількість підготовлених науковців	Кількість призначених на дослідницькі посади
1	П	Колумбійський Університет	545 995	459 748	7 146 806	495 107	104	33	598	808
2	П	Масачусетський технологічний інститут	614 352	476 318	10 068 800	311 903	254	44	599	1037
3	П	Університет Стенфорда	687 511	534 787	17 200 000	785 043	277	37	673	1394
4	П	Університет Гарварда	451 276	392 103	36 556 284	650 625	327	112	666	4760
5	П	Університет Пенсільванії	648 247	449 687	6 233 281	475 958	93	25	464	915
6	П	Університет Дюка	781 843	459 122	6 123 743	385 673	53	29	302	759
7	Д	Університет Мічигану (Анн Арбор)	808 731	577 201	7 571 904	333 445	77	55	753	573
8	П	Університет Ейла	448 671	349 027	22 869 700	486 610	106	38	375	988
9	Д	Університет Каліфорнії (Берклі)	552 365	251 043	2 885 352	285 347	219	51	873	1209
10	Д	Університет Каліфорнії (Лос-Анджелес)	823 083	488 846	2 320 333	456 654	81	32	752	910
11	Д	Університет Вашингтона (Сіетл)	756 787	620 375	2 262 149	302 771	102	41	622	972
12	Д	Університет Вісконсина (Медісон)	840 672	469 076	2 119 513	410 227	73	40	761	601
13	П	Університет Джона Хопкінса	1 554 103	1 362 836	2 524 575	448 964	86	43	446	1400
14	П	Університет Південної Каліфорнії	508 138	355 084	3 589 225	409 183	43	13	708	328
15	Д	Університет Мінесоти (Твін Сітіс)	624 149	337 966	2 750 770	294 507	34	22	775	609
16	Д	Університет Пн. Кароліни (Чапел Хілл)	477 231	346 672	2 358 676	292 389	32	31	600	632
17	П	Університет Вашингтона в Ст. Луїсі	572 775	424 451	5 350 470	153 564	45	28	344	552
18	Д	Університет Техасу (Аустін)	446 765	289 331	6 895 038	282 865	63	26	865	193
19	Д	Університет Каліфорнії (Сан-Дієго)	798 896	475 708	525 555	121 845	114	37	488	925
20	Д	Університет Каліфорнії (Сан-Франциско)	842 840	467 402	1 306 438	366 068	102	40	171	1019

Форма власності університетів: Д — Державний; П — Приватний.